

הקול שלנו

אונדזער שטימע

הרמטכ"ל רב-אלוף בני גנץ ליד האנדרטה בברגן-בלזן

גיליון מס' 2
ערב פסח תשע"א
אפריל 2011

משולחן המערכת של "אונדזער שטימע" המקורי יולי 1947

במלאת שנתיים להוצאה לאור של כתב-העת היהודי הראשון בגרמניה לאחר השואה - "אונדזער שטימע" בברגן-בלזן, כתב רפאל אולבסקי על הימים הראשונים של המערכת. על פגישתו עם פאול טרפמן כתב רפאל אולבסקי ביולי 1947 את הדברים הבאים:

"נאך אייניקע טעג פון אונדזער באזעצן זיך אין צעללע איז אין ביורא פון יידישן קאמיטעט אריינגעקומען אן אינטערעסאנט, ריינדיק א שיינעם ליטערארישן פויליש. ער האט זיך נאכגעפרעגט אויפן לייטער. דער סעקרעטאר האט אים מיר פארגעשטעלט און אויפן פארלאנג פונעם גאסט בין איך מיט אים אוועק אין א חדר מיוחד. אונטער פיר אויגן האט פאאוועל קאלאדזיעטישק מיט טרערן אנגעהויבן מיר דערציילן, אז ערהאט ביז איצט געלעבט אלס קריסט און אין דער אמתן איז ער גאר א ייד פון ווארשע און הייסט פאול טרעפמאן..."

ובתרגום לעברית:

"כמה ימים לאחר שהתיישבנו בצלה, נכנס למשרדי הועד היהודי אדם מעניין, דובר פולנית ספרותית יפה. הוא שאל על המנהל. המזכיר הציג לי אותו ולבקשת האורח נכנסתי איתו לחדר מיוחד. בארבע עיניים החל פאוול קולודזיעטישק לספר לי בדמעות, שהוא חי עד עתה כנוצרי, אך שהאמת היא שהוא דווקא יהודי מווארשה ושמו פאול טרפמן..." זה היה סיפור הצטרפותו של טרפמן למערכת "אונדזער שטימע".

עוד באותו יום, מעיד אולבסקי בהמשך דבריו שם, התיישב טרפמן לכתוב את מאמרו הראשון "מן המיצרי", שנדפס בגיליון הראשון של העיתון.

נמתוך "הנצחה באמצעות תיעוד ויצירה - העיתון "אונדזער שטימע" (קולנו) ממחנה העקורים ברגן-בלזן 1945-1947", עבודת גמר לתואר מוסמך, מאת אלה אביטל-פלורסהיים, החוג ללשון וספרות יידיש, האוניברסיטה העברית בירושלים

הקול שלנו - אונדזער שטימע Undzer Sztyme - Our Voice

בהוצאת ארגון שארית הפליטה ברגן-בלזן בישראל
ת"ד 8199, תל אביב-יפו 61081
irgun.bergen.belsen.israel@gmail.com

עורכת ראשית: יוכי ריץ-אולבסקי

עורכים: אריה אולבסקי, שרה גולנדסקי

עיצוב והפקה: פרסום המערכת טל. 03-5567373

חברי הנהלת הארגון: אריאל יהלומי - יו"ר, זאב פישלר,
טוני דריילינגר, שרה גולנדסקי, צפי קיכלר, יוכי ריץ-אולבסקי,
תרצה זאבי. גזבר: פיני דריילינגר

חברים יקרים,

בהתרגשות רבה אני כותבת אליכם את דבר המערכת בפתח הגיליון השני של "הקול שלנו" - הוא "אונדזער שטימע" שזכה לתחייה מחודשת.

הגיליון השני יוצא לקראת יום השחרור מברגן-בלזן, ולקראת חג הפסח - חג האביב, חג החירות! חירות תרתי משמע: יום השחרור 15 באפריל 1945 הוא יום החירות! יום שבו הורינו וידידנו זכו לקבל בחזרה את חירותם.

בעוד ימים ספורים נסב אל שולחן הסדר ונקרא בהגדה. המצווה לספר ביציאת מצרים פונה אישית אל כל אחד מאיתנו. יציאת מצרים הקדומה הפכה לרלבנטית עבורנו: שחרור אבותינו ויציאתם משעבוד לגאולה, מעבדות לחירות, מהגיהינום של עמלק הנאצי לחיים מחודשים של פריחה ותקומה. מבחינתנו לא מדובר על היסטוריה רחוקה שקשה לנו לדמיין אותה אלא על תקופה היסטורית קרובה שהתרחשה אך לפני 66 שנה.

*

בגיליון זה אנו שמחים לארח את ידידנו וילפרד וידמן, שעמד בראש העמותה לשימור אתרים במדינת סכסוניה התחתית בגרמניה והיה אחראי על הקמת המוזיאון החדש בברגן-בלזן.

שרלוט יודין-טרפמן מארה"ב משתפת את הקוראים בהרהוריה על ההוצאה מחדש של העיתון, שאביה, פול טרפמן, כתב בו והיה בין שלושת עורכיו.

על מנת לשמור על שלשלת ההמשכיות נביא בכל גיליון קטע קצר מ"אונדזער שטימע" המקורי. בעמוד זה תמצאו קטע מ"אונדזער שטימע" מחודש יולי 1947.

חברים מספרים על רגע השחרור שלהם - אריאל יהלומי, רחל רובין ושרגא מילשטיין. גם בני הדור השני מציגים את נקודות המבט שלהם, ואריאל דור, בן הדור השלישי, מספר בכתבה מרגשת על רשמיו מהביקור בברגן-בלזן עם סבתו ובני משפחתו.

*

באוגוסט 2010 הרמטכ"ל, רב-אלוף בני גנץ, ביקר בברגן-בלזן עם בנו נדב, שעמד בפני גיוס לצה"ל. הצטרפו אליו תא"ל יוסי היימן ואביו אברהם, שהשתחרר בברגן-בלזן כילד בן 9. בעמודים הבאים אנו מפרסמים את נאום הרמטכ"ל ליד המצבה היהודית בברגן-בלזן ואת דבריו של אברהם היימן בטקס.

עם מינויו לרמטכ"ל שלחנו לרב-אלוף בני גנץ מברק ברכה מרגש. את מכתב התשובה שלו על ברכותינו תמצאו בעמוד 15. אנו חותמים את הגיליון עם הסיפור של יער בלזן.

*

הגיליון הראשון של "הקול שלנו" יצא לאור לקראת ראש השנה, ופתח שנה של עשייה ופעילויות ענפות בארגון שלנו.

בספטמבר 2010, בערב שקיימנו לקראת ראש השנה, כיבד אותנו בנוכחותו הרמטכ"ל רב-אלוף בני גנץ, אז סגן הרמטכ"ל. אימו, מלכה וייס-גנץ ז"ל השתחררה בברגן-בלזן ונפטרה לפני כשנה. הוא הגיע במיוחד על מנת להרים איתנו כוס "לחיים" ולברך את חברי הארגון לשנה החדשה. האירוע היה מרגש במיוחד, ובמהלכו בני גנץ הופתע והתרגש לפגוש את רחל רובין, ששהתה עם אמו בבית היתומים בשוודיה לאחר השחרור.

בנובמבר קיימנו סיור ייחודי "הצנחנים בוכים" בהדרכת משה חרמץ, שאביו שאול חרמץ ז"ל היה משוחרר ברגן-בלזן. על הסיור תקראו בעמוד 19.

בדצמבר חגגנו את חג החנוכה במסיבה עליזה. הדלקנו נרות חנוכה, שרנו ורקדנו - תמונות בעמודים 10-11.

אני מאחלת לכולכם קריאה מהנה, ואנו מחכים לקבל מכם כתבות ורשמים עבור הגיליון הבא.

חג פסח אביבי ושמח!

יוכי ריץ-אולבסקי

ברגן בלזן - אין לנו מילים, יש לנו דרך

נאום הרמטכ"ל, רב-אלוף בני גנץ

ברגן-בלזן, 17 באוגוסט 2010

ואנו עומדים כאן היום, **שלושה דורות של ניצחון**. אנו עומדים כאן בשמם של כל אלה, קורבנות מסע ההשפלה והרצח הנורא. קורבנות שחדלו להיות, וקורבנות ששרדו אותם. השורדים שבו לארצם ההיסטורית, בנו בה מחדש את ביתם הלאומי והאישי. בנו בה חברה היודעת להושיט עזרה, בנו בה מקום מַפְלֵט ומְבַטֵח לאלה המבקשים אותו.

ואנו, בניהם וממשיכי דרכם, מחויבים גם כן לדרך זו. **אנו נמשיך ונבנה את הארץ ונקיים לה חומת מגן, נושיט יד לשלום וניוותר איתנים וחזקים עד ליום בו יבוא.**

נעשה זאת, וניוותר איתנים. וגם כי ייגזר עלינו להמשיך ולהיות נושאי חרב, נעשה זאת וניוותר בני אנוש. כי נוכח כל שאירע, אמנם אין לנו המילים, אך מתוך מה שאירע **יש לנו דרך!**

אני נמצא כאן כְּ-גֵנִי, בן נחום ומלכה גנץ לבית וייס, שורדת המחנה הנורא הזה, אב לדב העומד בפני גיוסו לצה"ל. אני ניצב כאן גם כאלוף בני גנץ, סגן ראש המטה הכללי של צבא ההגנה לישראל. כרבים אחרים, כך גם אני פעלתי לאורך שנות דור לביצורה של מדינת ישראל, ובשמו של צבא זה, מפקדיו וחייליו, אני חוזר ומצהיר על מחויבותנו לדרך זו, המקיימת את **אתגר השילוב ההכרחי שבין אנושיות, מוסר ונחישות אין קץ**, גם בהמשך.

Vice-Admiral Kuhn, Deputy Chief of the General Staff of the Federal Armed Forces of Germany and Chief of Staff of the SKB - I want to convey my appreciation for both your personal hospitality and national commitment.

I believe that as we walk through such horrible places as Bergen-Belsen, both of us understand that we can not and should not forget the past and that we must cooperate in securing the future.

We are 65 years after Bergen-Belsen and other horror camps were liberated, and yet the threats of evil are still out there, the danger for mankind is still very much alive. And we, as commanders in our respective armed forces, should always be agents for positive change, who labor tirelessly to confront and defeat this danger.

The cooperation between our two nations and armed forces over recent years serves as an example of how we can take a terrible past, and turn it as a constructive bridge to build together a better international strategic environment, and a secure future for our children, and the generations to come.

רב-אלוף גנץ מברך את חברי הארגון בערב ראש-השנה תשע"א

ללכת בין השבילים ולנסות להבין ולחוש את שאירע כאן - זה נראה כמו בלתי אפשרי.

כישראלים רבים נולדתי מסיפורים שכאלה וגדלתי בתוכם, אך זה נותר בלתי נתפס.

אני שומע את מר היימן, אביו של יוסי, מספר את סיפורו. אני מאמין לכל מילה שהוא אומר וזה עדיין בלתי נתפס.

אני עוצם את עיני ורואה את אמה שלי, מלכה גנץ לבית וייס, רק בת שש-עשרה, צעירה בשנתיים מבני הבכור נדב, העומד בפני גיוס לצה"ל והנמצא כאן לצידי. אני רואה אותה חולה ומותשת לחלוטין, שוקלת 28 ק"ג בלבד, גוררת את עצמה בצעדים כושלים בין צריפי מחנה ברגן-בלזן של ימי השחרור כאן, ולא מאמינה לעצם הישרדותה. **גם היום, אחרי 65 שנה, זה נותר בלתי נתפס!**

תת-אדמירל קון - סגן הרמטכ"ל הגרמני ומפקד ה-SKB, ד"ר האבן קנוף - מנכ"ל קרן אתרי הזיכרון של מדינת נידרזאקסן, מר מיכאל פירסט - יושב ראש הקהילות היהודיות בְּהַנְזֵךְ וְסַאכְסוֹנְיַה התחתית, ד"ר תומס באקה - מנהל אתר הזיכרון ברגן-בלזן, חזן הקהילה היהודית בהנובר - מר אַרְקֵדִי סִיטְנוֹב, מר אברהם היימן הנכבד, נדב בני, צוות המשלחת, אורחים נכבדים;

אכן, אין לנו מילים. עוצמת הזוועה שהתרחשה כאן ובמקומות אחרים היא בלתי נתפסת. **אנשים שאינם אנשים מתנהגים אל אנשים כאילו אינם אנשים!** והקורבנות - מושפלים, מוחלשים ומומתים. **אין לנו מילים!!**

והייתה הַגְבוּרָה - גְבוּרָה של אלה שמרדו, שהתקוממו, שלחמו. ולצידם הייתה גם הגבורה של אלה, שנותרו ותמכו את יקיריהם עד לסוף מר וידוע. והייתה גם גבורת השורדים. אלה שראו את שאי-אפשר לראות, אלה שחוו את שאי-אפשר לחוות, אלה שהחליטו כי בכל זאת צריך להמשיך ולחיות, בכל זאת צריך לנצח.

ואכן, ניצחון ההשתקמות מהעוול האנושי הנורא הזה הושג. גרמניה השתקמה כדמוקרטיה הנושאת באחריות עברה, ישראל הוקמה בגיבוי בין-לאומי כבית הלאומי לעם היהודי, ושתינה משתפות פעולה למען עתיד האנושות. סיפור הניצחון הזה הוא לא רק סיפור ניצחון היסטורי וכללי. הוא מצרף סיפורי ניצחון פרטיים של הרבה אנשים, כמו של אמי זיל, וכמו של אברהם היימן, יבדל לחיים ארוכים, ורבים אחרים - כאלה שיצרו מוסדות חינוכיים, הקימו כפרים, בנו ערים וקוממו ארץ מורשת. הוא מִיְצָרְף של סיפורים פרטיים של אנשים, שבדרך התנהגותם שימשו ומשמשים מודל לחיקוי ודרך-ארץ מעשית, על פיה נכון לנהוג.

אברהם היימן

שמי אברהם היימן. נולדתי בשנת 1936 בפרנקפורט שבגרמניה. בשנת 1938 ברחו הוריי להולנד ובשנת 1943 נעצרנו ע"י הנאצים בהולנד, הועברנו למחנה ריכוז ווסטרבורק ובתחילת שנת 1944 - למחנה הריכוז ברגן-בלזן.

אבי מת בתחילת שנת 1945 במחנה ונקבר בקבר אחים. אמי, שלוש אחיותיי ואני הועלינו על רכבת שהסיעה אותנו מהמחנה באפריל 1945 (עוד לפני השחרור). אחרי 12 ימי נסיעה הרכבת ונוסעיה שוחררו ע"י הצבא האמריקאי

סגירת מעגל

באוגוסט 2010 סגן הרמטכ"ל דאז וכיום הרמטכ"ל, רב-אלוף בני גנץ, ביקר בברגן-בלזן עם בנו נדב, שעמד בפני גיוס לצה"ל.

הביקור התקיים במסגרת ביקור עבודה רשמי של סגן הרמטכ"ל בגרמניה, לדין באתגרים הביטחוניים ובתמונת המצב במזרח התיכון.

רב-אלוף גנץ הוא בנה של משוחררת המחנה, מלכה וייס-גנץ ז"ל, שנפטרה לפני כשנה.

אל בני גנץ הצטרף תא"ל יוסי היימן ואביו אברהם, שהשתחרר בברגן-בלזן כילד בן 9. סבתו של תא"ל היימן קבורה בבית הקברות בברגן-בלזן ובסמוך לאנדרטה הוקמה מצבה לזכר סבו. להלן דבריו של אברהם היימן.

בעיירה בשם הילרסלייבן שליד העיר מגדנבורג. שם, מיד אחרי השחרור, מתה אמי מאפיסת כוחות, מרעב ומטיפוס.

נותרנו ארבעה ילדים קטנים: בת 3, בת 5, אני בן 9 ואחותי הגדולה בת 11.

אחרי כשלושה שבועות עלינו על רכבת להולנד וכולנו נקלטנו אצל משפחות מאמצות.

בסופו של דבר הגעתי לבית יתומים, ואחרי 5 שנים, בשנת 1950, עליתי עם כל בית היתומים לישראל. פה למדתי, שרתתי בצבא ורכשתי מקצוע כרואה חשבון, שבו עשיתי חיל, ועד היום אני בעל משרד גדול של רואי חשבון.

בשנת 1958 התחתנתי. נולדו לי 5 ילדים, שכולם התחתנו והקימו משפחות.

יש לי 34 נכדים (עד לפרסום הנאום נוסף נכד נוסף חדש במזל טוב) ו-9 נינים וזה עוד רחוק מלהיות סוף פסוק. כולם מושרשים בארץ ישראל ומשרתים את המדינה בכל כוחם ומרצם.

אחד מילדי הוא בני יוסף היימן, המשרת כקצין בדרגת גנרל בצבא-הגנה-לישראל.

כאשר בני יוסף סיפר לי לפני מספר שבועות, שהוא נוסע לגרמניה לשיחות עבודה, ושבגמר השיחות ייערך סיור במחנה ברגן-בלזן כחסותו של סגן הרמטכ"ל הגרמני הגנרל קון, הוא שאל אותי אם ארצה להצטרף לסיור. שקלתי את הצעתו והחלטתי בחיוב.

עיקר הסכמתי לבוא נובע מזה שאני רואה בביקור היום סגירת מעגל אמיתית ומיוחדת:

אז - ילד קטן מפוחד בן 9, והיום - אזרח גאה של מדינת ישראל.

אז - ילד קטן מסכן שהוריו לא יכלו לעזור לו, והיום - אבא, סבא, סבא-רבא, אשר עומד על רגליים איתנות וכידיים מושטות לטובת משפחתו העניפה.

אז - ילד יהודי נרדף, והיום - אזרח מדינת ישראל החזקה והבוטחת אשר מגינה על בניה בחירוף נפש.

אז - ילד יהודי קטן וככל שהסתרת את יהדותך היה יותר טוב, היום - מדינת היהודים ובה חיי הרוח והתרבות היהודית פורחים כפי שלא היה במשך 2000 שנה מאז חורבן בית המקדש השני.

אני רואה בכל זה סגירת מעגל נהדרת עם סיפוק עצום שאין למעלה ממנו.

צר לי על הורי שלא זכו, צר לי על הורי שכך קרה להם, צר לי שהיו צריכים לעבור את זוועות המחנה הזה.

אין שליחה, כפרה והבנה לאלה שביצעו את הזוועות שנעשו במקום הזה. הדעת אינה מסוגלת לקלוט איך אנשי תרבות יכולים לבצע פשעים כאלו נגד בני אדם רק בגלל היותם יהודים.

אך דבר זה לימד אותנו לקח משמעותי, שגם אם יש בעיות לא קלות במדינת ישראל - המדינה היא שלנו, לא ניתן לקחת אותה מידינו לעולם, וכולנו חייבים לאהוב אותה ולשמור עליה בכל כוחותינו, כדי שזוועות מעין אלו שחווינו כאן, לא תחזורנה לעולם.

דברים אלה יוצאים מאדם שחווה את כל הזוועות על עצמו ונאמרים כאשר על ידי עומד בני גנרל יוסף, הקרוי על שם אבי, שמת ממחלה קשה במחנה זה. בנוסף, עומד על ידי סגן הרמטכ"ל של צבא-הגנה-לישראל, האלוף בני גנץ, שגם אמו עברה את זוועות המחנה הזה, ולצערנו היא נפטרה לפני כשנה.

דברי מופנים קודם כל אל אזרחי מדינת ישראל, אך גם אל אזרחי מדינת גרמניה ומנהיגי האזרחיים והצבאיים, וגם אליך, גנרל קון הנכבד, סגן הרמטכ"ל של צבא גרמניה. אני רוצה להוקיר בפניך את הערכתי העמוקה על האופן המכובד מאד שבו העם הגרמני מתמודד עם זוועות העבר; ואני מביע בפניך, גנרל קון הנכבד, את הרגשתי על עצמת הרגע, שבו אני עומד כאן לפניך יחד עם סגן רמטכ"ל צבא-הגנה-לישראל האלוף בני גנץ ובני תת-אלוף יוסף היימן, כשוויים בין שווים - ניגוד, שלא הייתה שום אפשרות להעלותו על הדעת לפני 65 שנה.

בימים אלה שוב נשמעים קולות השוללים את זכות קיומנו, הן מצד איראן והן מצד ארגוני טרור נוספים.

כאשר אנחנו מגינים על עצמנו, על עמנו וארצנו, כדי שלא נושמד פעם נוספת כפי שאויבינו רוצים ומכריזים על כך השכם והערב, האם אנו חייבים להתנצל בפני אלה שעוזרים לאויבינו בכוונות ההשמדה? רק שנאת העם היהודי מניעה את אויבינו ולא רגש הומניטארי המהווה רק כיסוי מזויף לשנאה.

תודה לכל מי שנתנו לי זכות להופיע ביום ובמקום המיוחד הזה, דבר שלא יכולתי אף לחלום שאזכה לו, ובזה סגרתי את המעגל המיוחד שלי.

המשחרר והמשוחרר

מפגש במלאת 50 שנה לשחרור ברגן-בלזן

האיש לא היה בעל אמצעים כספיים. הוא הגיע מאנגליה באוטובוס זול. תחילה הוא הגיע להנובר, ומשם הסיע אותו מישהו הבוקר אל שער המחנה.

הצטלמו יחד ליד המצבה היהודית. האיש הוא ויליאם גיבסון, מפעיל רדיו בגדוד ההוסארים ה-23, שהשתייך לחטיבת המשוריינת ה-11 ששיחררה את אזור ברגן-בלזן.

אני נזכר במפגש איתו, ודמעות עולות בעיני גם כיום.

אריאל יהלומי

המפגש שאני מתאר כאן היה מרגש מאוד.

זה היה ב-15 באפריל 1995, ביום השנה ה-50 לשחרור ברגן-בלזן. לא רציתי להמתין לטקס הרשמי, שהיה אמור להתקיים בעוד מספר ימים. השעה הייתה תשע בבוקר. עמדתי ליד השער וחיכיתי שייפתח. לידי עמד גבר קשיש. לאחר מספר דקות שאלתי אותו האם הוא יודע מתי יפתחו את השער. הוא ענה לי באנגלית כי אינו יודע.

הוא סיפר לי שהוא השתוקק לחזור למקום זה, שלפני חמישים שנה הגיע אליו בטנק הראשון של יחידת החטיבה המשוריינת הבריטית, שנלחמה באזור זה.

אני הייתי אז אסיר ברגן-בלזן, ולעולם לא אשכח את הרגע שבו ניפץ הטנק הראשון את השער ונכנס לשטח המחנה, בהכריזו שאנו משוחררים!

שנינו התרגשנו מאוד מהמפגש שלנו במקום מסויים זה ובתאריך מיוחד זה - 15 באפריל - אני המשוחרר, והוא - המשחרר.

התחבקנו בהתרגשות עמוקה ונכנסנו יחד אל תחום המחנה, כשאנו הולכים לאורך השבילים, עוצרים ליד קברי האחים המסומנים בשלטים של מספר הקבורים בכל אחד מהם - 5000, 3000, 4000 ועוד. שנינו בכינו.

הוא סיפר לי על מפקדו ועל חבריו ליחידה שחוו הלם, כאשר גילו את הסיט שמצאו מאחורי גדרות התיל של המחנה. הוא סיפר לי על נחישותו להיות כאן במלאת 50 שנה לשחרור המחנה.

שרשרת הזהב

עד כאן הכל מובן. השיר מצטלצל באזני בחדווה.

אך הבית השני של השיר כבר מהווה עבורי בעיה.

"פיתחו את השער, פיתחוהו רחב,

עבור תעבור פה שרשרת זהב,

סבא וסבתא,

ודוד ודודה,

ונכדים ונינים,

במרכבת פנינים."

שרשרת הזהב שלי נקטעה באחת. סבא וסבתא? דודים ודודות? נכדים ונינים? כל אלה היו זרים לעולם הילדות שלי ובעצם גם למרבית הילדים שסבבו אותי, ילדיהם של "אונזערע מענטשן" - חכריהם לסבל ולגאולה של הורי.

לידת ילדיי תיקנה את המעוות. השרשרת התחברה לה. נוספו לה חוליות. הורי המיותמים הפכו לסבא ולסבתא שופעי אהבה לנכדים.

ילדי התברכו בדודים ודודות ובני דודים. הילדה שהייתי, היא כעת סבתא בעצמה. המושגים אינם ערטילאיים עוד.

ושוב נפתח השער...

שרה (פוסלושני) גולנדסקי

אני יושבת ליד שולחן הכתיבה ומעלעלת בכתבות שנשלחו לגיליון השני של "הקול שלנו". המבחר גדול ויש בתוכו סיפורי זיכרונות, כתבות, רשימות. הכותבים הם ניצולי ברגן-בלזן, בניהם ונכדיהם.

לחלק מן הנכדים יש ילדים משלהם. דור רביעי לשורדים.

מחשבותיי נודדות אל העבר.

כבת שש הייתי, כשקיבלתי מהורי את סיפורה הנפלא של קדיה מולודובסקי "פיתחו את השער".

השירים התנגנו באזני במתיקות ועצב אין-קץ, כשאבא מעטר אותם בסיפורי ילדותו-הוא, אי-שם בפולין הרחוקה, אי-פעם, לפני ש...

"פיתחו את השער, פיתחוהו רחב,

עבור תעבור בו שרשרת זהב,

אבא ואמא,

ואח ואחות

וחתן וכלה

במרכבת קלה".

אני מביט לאחור בהכרת-תודה

יולפריד וידמן, גרמניה

בשנת 1990, ארבעים וחמש שנים אחרי שחרור אסירי מחנה הריכוז ברגן-בלזן, חנכה מדינת סכסוניה התחתית את תערוכת הקבע החדשה באתר הזיכרון בברגן-בלזן, בנוכחות ניצולי שואה רבים מישראל, ארצות הברית, הונגריה, צרפת וגרמניה, ואסירים לשעבר מפולין. התערוכה החדשה הציגה - במידה רבה יותר מאשר התערוכה המנוכרת של 1966 - את הסיפור של הסבל והמוות של אסירי מחנה הריכוז ברגן-בלזן. היא הציגה תוצאות ראשוניות של מחקר היסטורי על מחנה שבויי המלחמה מברית המועצות בלינבורג-היידה. בנוסף, התערוכה הציגה רק כמה מסמכים מתוך מחנה העקורים ברגן-בלזן, שם חיו ניצולי השואה היהודיים עד 1950. אני, כמנהל הפרוייקט בתערוכה, עם צוות קטן שלי - מוניקה גדקה, רולף קלר ותומאס ראהה - עבדנו בלי הרף עד לפתיחת התערוכה החדשה באפריל 1990. כאשר פרויקט גדול זה הושלם, רציתי לפנות למשימות אחרות.

אולם באביב של 1990 קרה משהו ששינה את חיי והעשיר אותם בו בזמן. בשנת 1990 פגשתי אנשים רבים, שמעולם לא ראיתי עד אז: חיים פוסלושני, דב זלמנוביץ, צבי ומלכה עזריה, פיזה והילדה שמחה, הדסה רוזנפט, נורברט וולהיים וכן סם וילי בלוך. באמצעות האינטראקציה עם ניצולי השואה האלה ועוד רבים אחרים (אני לא יכול להזכיר את כולם כאן), התחלתי יותר ויותר להבין - לצד המימד ההיסטורי והמופשט של הפשעים המפלצתיים נגד יהודים - את הטרגדיה האנושית הפרטית של האירועים. יותר ויותר גם הבנתי את חשיבותו של מחנה העקורים ברגן-בלזן לשיקום הפיזי והנפשי של הניצולים ושל זהותם לאחר השואה. מספר פגישות עם דוד רוזנטל, תחילה בפילדלפיה ולאחר מכן בלוס אנג'לס, העמיקו את ההבנה שלי של תהליכים חברתיים, תרבותיים ופוליטיים במחנות העקורים, אשר היו כל כך חשובים עבור הניצולים, ואשר העניקו להם את ההזדמנות - אחרי האסון שהם עברו - לזכות שוב בחיים ובחיוניות לעתיד. בעקבות זאת העמיק גם הקשר שממנו התפתחה ידידות עם נשים וגברים בני הדור השני כמו יוכבד ריץ-אולבסקי, מנחם רוזנפט ואריה אולבסקי. לאחר שיחות רבות פיתחתי מודעות לבציות המיוחדות של ילדי הניצולים.

כתוצאה ממפגשים אלה הבנתי עד מהרה כי לא זו בלבד שלא הבאתי לכדי סיום את השלמת התערוכה של 1990, אלא שאני רק בתחילתו של תהליך חדש. אתר הזיכרון עדיין חסר את הסבל ואת המוות, כמחווה לקורבנות שיש להזכיר את שמותיהם, ולכן קולם של הניצולים חסר באתר הזיכרון ברגן-בלזן. לבסוף, הסיפור לא היה שלם בלי הנרטיב של מחנה העקורים ברגן-בלזן, ופירושו של דבר היה חוסר מנוח לי ולעמיתיי. מיד התחלנו את הדיונים הראשונים במטרה להרחיב את אתר הנצחה ברגן-בלזן. דיונים אלה נתמכו עוד יותר על ידי התהפוכות הפוליטיות של מרכז ומזרח אירופה, וכתוצאה מכך שעתה נפתחו ארכיונים שלא היו נגישים עד למועד זה, לדוגמה במזרח גרמניה לשעבר, פולין, הונגריה ורוסיה. חומר מקורי, רב ומשמעותי לא רק על הקורבנות, אלא גם על מבצעי הפשעים הגרמנים, היה זמין ושולב בתיעוד של ההיסטוריה של ברגן-בלזן.

בשנת 1992 קמה יוזמה של ארגון שארית הפליטה ברגן-בלזן בישראל ושל הפדרציה העולמית של ניצולי ברגן-בלזן לדיונים ראשוניים עם ממשלת סכסוניה התחתית בנושא הרחבת התערוכה בברגן-בלזן בצורת הוספת אגף של ההיסטוריה של מחנה העקורים היהודי. הדיונים נמשכו עד 1999, כאשר סוף-סוף ננקטה נקודת מבט מציאותית. כתוצאה של החלטה תומכת

של ממשלת גרמניה בברלין, ובשל המשמעות הבין-לאומית של ברגן-בלזן, התאפשרה הרחבת אתר הזיכרון בעזרת משאבים כספיים משמעותיים. זו הייתה פריצת הדרך שהושגה לאחר משא ומתן ארוך, ונציגי ארגון שארית הפליטה ברגן-בלזן בישראל ושל הפדרציה העולמית של ניצולי ברגן-בלזן חגגו סוף-סוף את השגת המטרה שלהם.

כל השאר הוא עובדות ידועות לכל. בניין התערוכה החדשה עם מדורי התערוכה "מחנה שבויי המלחמה", "מחנה הריכוז", ו"מחנה העקורים ברגן-בלזן", נפתח באוקטובר 2007.

אני חושב בהכרת תודה על הנשים והגברים הרבים שפגשתי בשני העשורים מאז 1990, שלמדתי מן הידע שלהם ומאנושיותם, אשר עיצבו את המוטיבציה שלי לעבוד על התזכורת הקבועה של ההיסטוריה של אנשי ברגן-בלזן. לצערי, אני מודע לכך שבותרתי ללא רבים שנפטרו מאז, מבלי שעלה בידי להיפרד מהם כראוי.

אני אסיר תודה על כי הסיפור שלי מתפרסם בכתב-העת של ארגון שארית הפליטה ברגן-בלזן בתל אביב, אשר נושא את הכותרת "אונדזער שטימע", לאחר שיוכבד ריץ-אולבסקי ואריה אולבסקי - ילדיו של רפאל אולבסקי - פנו אלי לשם כך. "אונדזער שטימע" הראשון, אשר הוצא לאור ב-2 ביולי 1945 על ידי רפאל אולבסקי יחד עם פול טרפמן ודוד רוזנטל, היה אחד ההישגים התרבותיים הגדולים ביותר של הקהילה היהודית של ברגן-בלזן בשלב מחנה העקורים. אני שמח כי המגזין של היום עם השם ההיסטורי שלו עומד להיות הקול של הדור השני ושל הדורות הבאים.

יולפריד וידמן היה מנהל אתר הזיכרון ברגן-בלזן וקרן ההנצחה של סכסוניה התחתית.

Looking Back in Gratitude

Wilfried Wiedemann ,Germany

In 1990, forty-five years after the liberation of the prisoners of Bergen-Belsen concentration camp, the state of Lower Saxony has inaugurated the new permanent exhibition at Bergen-Belsen, in the presence of many Jewish survivors from Israel, the United States, Hungary, France and Germany, and former prisoners from Poland. It presented to a much greater extent than the detached exhibition of 1966, the story of suffering and death of the prisoners of concentration camp Bergen-Belsen. It showed preliminary results of research of the history of the camp for prisoners of war from the Soviet Union in the Lueneburger Heide. In addition, the exhibition had presented only a few documents from the Displaced Persons Camp Bergen-Belsen, where Jewish survivors of the Shoah lived up to 1950. I, as the manager of the exhibition project, with my small team - Monika Goedecke, Rolf Keller and Thomas Rahe - had worked till the opening of the exhibition in April 1990 and when this major project was completed I wished to turn to other and new tasks.

In the spring of 1990, however, something happened that changed my life and enriched it at the same time. In 1990 I got acquainted with a lot of people I never met before: Chaim Posluszny, Dov Zelmanowicz, Zvi and Malka Asaria, Pise and Hilde Zimche, Hadassah Rosensaft, Norbert Wollheim as well as Sam and Lilly Bloch. Through the interaction with these survivors of the Holocaust and many others (I cannot mention them all here) I started to understand - beside the historical-abstract dimension of the monstrous crimes against Jews - more and more the individual human tragedy of the events. Increasingly, I also understood the importance of the DP camp at Bergen-Belsen for the physical and psychological rehabilitation of survivors and for their identity after the Shoah. Several meetings with David Rosenthal, first in Philadelphia and later in Los Angeles, deepened my understanding of the social, cultural and political processes in the DP camps, which were so important for the survivors, and which gave them the opportunity - after the disaster they went through - to win again life and vitality for the future. Soon followed also contacts from which friendships were developed with younger women and men of the second generation; to this belonged Yochevet Ritz-Olewski, Menachem Rosensaft and Arie Olewski. After many conversations I developed an awareness of the special problems of children of survivors.

As a result of these encounters I soon realized that I had not brought to an end the completion of the exhibition of 1990, but I was only at the beginning of a new process. The site still lacked the suffering and the death, a tribute to the victims by mentioning their names, thus the voices

of the survivors were lacking in the Bergen-Belsen memorial site. Finally, the story was incomplete without the narrative of Bergen-Belsen DP camp, so it meant no rest for me and my colleagues. Immediately we started the first discussions how to expand the Bergen-Belsen memorial site. These were further encouraged by the political upheavals in Central and Eastern Europe and the consequence was that the hitherto almost inaccessible archives, for example, in former East Germany, Poland, Hungary and Russia were opened. Significant and extensive source material about the victims but also about the German perpetrators and crimes were available and incorporated into the documentation of the history of Bergen-Belsen.

Back in 1992 there was an initiative of the Israeli Irgun Sherit Hapletah and the World Federation of initial discussions with the Lower Saxony state government about extending the exhibition in Bergen-Belsen in the frame of a department of the history of the Jewish DP camp. It took until 1999 when finally a realistic perspective opened. It was the result of a decision by the German government in Berlin, who wanted to support, because of the international significance of Bergen-Belsen, the expansion of the memorial site with significant financial resources. This was the breakthrough achieved after long negotiations, and the representatives of the Irgun Sherit Hapletah Bergen-Belsen and the World Federation were finally successful in achieving their goal.

The rest is known to all. The new building with the exhibition departments "Prisoners of War Camp", "Concentration Camp" and "Displaced Persons' Camp Bergen-Belsen" has been opened in October 2007.

I think gratefully of the many women and men I've met in the two decades since 1990 and that I have learned from their knowledge and their humanity, who shaped and also motivated me to work for the permanent reminder of the history of the people of Bergen-Belsen. Sadly I am aware that I am left by many that have since passed away, without saying goodbye properly.

I am grateful that my article is published in the periodical of the Irgun Sherit Hapletah Bergen-Belsen in Israel which bears the title "Unzer Sztyme" and that Yochevet Ritz-Olewski and Arie Olewski - the children of Rafael Olewski - have asked me to take part in it. "Unzer Sztyme" - whose first issue was launched on 2 July 1945 by Rafael Olewski together with Paul Trepman and David Rosenthal - was one of the greatest cultural achievements of the Jewish Community of Bergen-Belsen in the DP phase. I am pleased that today's magazine with its historical name is going to be the voice of the second and the next generations.

Wilfried Wiedemann is the former director of the Bergen-Belsen Memorial and Lower Saxony Memorials Foundation.

הרהורים על לידתו מחדש של "אונדזער שטימע"

שרלוט יודין [טרפמן], ניו-יורק

בהתרגשות רבה קיבלתי את הגיליון הראשון של העיתון החדש של ברגן-בלזן, שהוצא לאור על ידי ארגון שארית הפליטה ברגן-בלזן בישראל. כמה ראוי הוא שפרסום זה יישא את שמו של העיתון, שנוסד לפני שישים וחמש שנה על ידי שלושה ניצולים בעלי כשרון ספרותי: דוד רוזנטל, רפאל אולבסקי, ואבא שלי, פול טרפמן. "אונדזער שטימע" המקורי לא היה רק קולם של ניצולים שכנו חיים חדשים במחנה העקורים בלזן, אלא גם ברמה האישית, הוא היה ההתחלה של חיים חדשים עבור אבא שלי, לאחר הזוועות שהוא סבל תחת המשטר הנאצי.

ברגן-בלזן היה המקום שבו רבים מהורינו קיבלו חזרה את הכבוד העצמי שהם איבדו במהלך שנות המלחמה. כאן, הם הפכו שוב לבני-אדם והורשו לחדש את חייהם הצעירים שנקטעו על ידי הנאצים. היה זה כאן שאבא שלי, שנאלץ לחיות כמו "גוי" במהלך המלחמה, הצליח סוף-סוף לחשוף את זהותו האמיתית בפני חבריו החדשים למחנה ולחדש את חייו כיהודי; והיה זה בבלזן כשהוא שב אל כשרונו הספרותי והיה מעורב בהוצאה לאור של העיתון המפורסם של העקורים היהודים בבלזן. אבא שלי סיקר את משפטי נירנברג כנציג של "אונדזער שטימע", ופגישה מקרית עם גבר מ-Siaulai - שידע כי אמא שלי הייתה בברגן-בלזן ושלה לה דרישת שלום באמצעות אבא שלי - הובילה ל"שידוך" בין ההורים שלי.

אמא שלי, בבקה וידוציינסקי, שרדה בקושי את המלחמה עם אחותה, דורה, ושוחזרה בבלזן. זה היה כאן, כשגם היא שבה לכבוד העצמי שלה והחלה את חייה מחדש בעקבות אהבתה למוזיקה ובעזרת הכישרון המוסיקלי שלה, שהתבטא ב"תיאטרון קאצט בלזן", שזה עתה נוסד. כאן, היא זכתה לתחושה מחדשת של ערך עצמי ושמחת-חיים, והייתה לחברה חיונית בקבוצה מאוד מוערכת, שהביאה בידור והנאה אל העקורים באמצעות שירה וריקודים, אשר שיחזרו את חוויות המחנה שלהם.

כמה ראוי היה ששני האנשים המוכשרים והחברתיים האלה שבאו משתי מדינות אירופיות שונות, שהיו כה פעילים וכישרוניים, ימצאו עצמם ביחד! הם נישאו בבלזן, ובהמשך היגרו לקנדה, שם ניהלו חיים יצירתיים כחברים דינמיים ומוערכים של הקהילה היהודית במונטריאול.

כילדה וגם כבוגרת צעירה, רכשתי מודעות עמוקה של החוויות והיחסים החמים שהיו להורים שלי בבלזן. "החברים" שלהם שלאחר המלחמה הפכו להיות האחים והאחיות, האמהות והאבות, הסבים והסבתות שהם איבדו בשואה. למרות שהם היו מפוזרים ברחבי העולם שלאחר המלחמה בארה"ב, בקנדה ובישראל, האנשים האלה חלקו חוויה משותפת איתם, קשר שהיה חזק יותר מאשר השתייכות למשפחה. הילדים שלהם הפכו להיות עבורי תחליף לבני-דודים. והם קרובים אלי יותר מאשר כל קרבת-דם.

מאוחר יותר, התמזל מזלי לבקר בבלזן ולראות ממקור ראשון

איפה ההורים שלי ניצלו, ואיפה הם החלו לבנות את חייהם המשותפים. בביקורי הראשון שם היה לי הכבוד ללוות את אמא שלי ואת דודה שלי ולא רק לשמוע ממקור ראשון את הסיפור המרגש של זיכרונות המלחמה שלהן, אלא להיות עדה לתגובות שלהן כאשר הן ביקרו מחדש במחנה שנים רבות אחרי שהסיוט נגמר. כמה שנים לאחר מכן, כאשר המוזיאון החדש נפתח, חזרתי לבלזן והתרשמתי עמוקות מהסיפורים שסופרו שם. הסיור בין המוצגים במוזיאון והצפייה בהורי כחלק מן ההיסטוריה של האתר, העניקו לי תחושת כבוד כלפי כוחם ואומץ ליבם באותן שנים נוראות. התצוגה במוזיאון סייעה לי להבין את העוצמה של מכונת המלחמה הנאצית, שנמשכה גם מעבר להיקף של הסיפור היהודי שלנו.

למרבה הצער, גם ההורים שלי וגם רבים מחבריהם נפטרו. הם השאירו אותי עם המורשת שניצולים רבים העבירו לידי צאצאיהם - לא לשכוח מה "עמלק" עשה לעמנו. בדרכי שלי, אני מנסה לחיות כל יום עם השמחה וההערכה שפול ובבקה טרפמן רחשו לחיים טובים, למרות כל מה שהם סבלו. אני אסירת תודה לחברים שלי, הילדים של החברים של ההורים שלי, על ידידותם הארוכה. אני מברכת אותם על החייאת "אונדזער שטימע", שמכבדת את המורשת שהופקדה בידינו. מי ייתן שנמשיך להביא כבוד ולזכות שהענקה לנו על ידי האנשים המדהימים שהיו הורינו.

Reflections on the Rebirth of Unser Sztyme

Charlotte Yudin [Trepman], New-York

It was with great excitement and emotion that I received the first issue of the new Bergen-Belsen newsletter released by the Israeli branch of the Bergen-Belsen Survivors' Association. How fitting that this publication bears the name of the newspaper established sixty-five years ago by three capable and literary DPs: David Rosenthal, Rafael Olewski, and my father, Paul Trepman. The original Unser Sztyme was not only the voice of the survivors who were building new lives in the Belsen DP camp, but on a personal level, was the beginning of a new life for my father after the atrocities that he had suffered under the Nazis.

Bergen-Belsen was where many of our parents were given back the dignity that they had lost during the war years. There, they became human again and were allowed to recommence the young lives that had been interrupted by the Nazis. It was there that my father, who had been forced to live as a "goy" during the war, was finally able to reveal his true identity to his new

camp mates and resume his life as a Jew. And, it was in Belsen that he reactivated his literary talents and got involved in publishing the famous newspaper of the Belsen DP Jews. My father covered the Nuremberg Trials as a representative of Unser Sztyme, and a chance meeting there with a man from Siaulai who knew that my mother was in Bergen-Belsen and who sent her regards via my father was to lead to a "shidduch" between my parents.

My mother, Babey Widutchinsky had barely survived the war with her sister, Dora, and was liberated in Belsen.

It was here that she, too, reclaimed her self-respect and began her life again, pursuing her love of music and utilizing her musical talents in the newly-created Kazet Theatre of Belsen. Here, she rekindled her sense of worth and her joie-de-vivre, and became an integral member of a highly-esteemed group that brought entertainment and enjoyment to the DPs through reenactments, in song and dance, of their camp experiences.

How fitting that two talented, gregarious people from two different European countries who were actively rekindling their former interests and talents should find themselves together! They were married in Belsen and consequently immigrated to Canada where they led productive lives as dynamic and respected members of the Jewish community in Montreal.

As a child and as a young adult, I acquired a profound awareness of the experiences and close relationships that my parents had in Belsen. Their post-war "chaverim" became the brothers and sisters, the mothers and fathers, the grandparents that they lost in the Shoah. Although they were scattered throughout post-war US, Canada, and Israel, these people shared a common experience with them, a bond that was stronger than any family affiliation. Their children became for me the cousins I would have had and are closer to me than any blood relatives could ever be.

Later on, I was fortunate to visit Belsen and see first-hand where my parents had survived and where they had begun to build their life together. On my first trip there, I was honoured to accompany my mother and my aunt and to not only hear first-hand the emotional recounting of their wartime memories but to witness their reactions as they revisited the camp so many years after the nightmare was over. Several years later, when the new museum was opened, I returned to Belsen and was deeply impressed by the stories told there. Walking through the museum exhibits and seeing my parents as part of the history of the site gave me further respect for their strength and courage during those horrible years. The displays in the museum helped me comprehend the immensity of the Nazi War Machine which extended even beyond the scope of our own Jewish story.

Sadly, both my parents and many of their "chaverim" are now gone. They have left me with the legacy that many survivors have handed over to their offspring --- never to forget what "Amalek" did to our people. In my own way, I try to live every day with the joy and appreciation that Paul and Babey Trepman had for a life well-lived in spite of everything they had endured. I am grateful to my own "chaverim", the children of my parents' "chaverim", for their lifelong friendship. I congratulate them for reviving Unser Sztyme and thus honouring the legacy with which we have been entrusted. May we continue to bring reverence and respect to the birthright that we have been granted by the incredible human beings who were our parents.

ראש השנה וחנוכה -

בארגון ברגן-בלזן

צילום: ע. ריץ, י. רובין
לצפייה באלבומי התמונות של הארגון,
היכנסו לכתובת: <http://tinyurl.com/Bergen-Pics>

אחרי כמה שבועות החל מה שכונה לימים "חזרה לחיים". על פי הזמנת "הצלל האדום" השוודי הועברו רבים מן הניצולים, בעקר נשים וילדים, להחלמה בשוודיה.

במקרה של אחי הצעיר מרדכי ושלי, נמשכה התקופה כשנתיים, עד שהתחלנו את דרכנו לארץ ישראל. רבים מאיתנו זוכרים לטובה את הכנסת האורחים של מדינה נאורה זאת, שתושביה האירו לנו פנים בעת מצוקה קשה.

זאת הייתה שעתה הגדולה של הציונות, והעולם לא היה אז נגדנו. להיפך, מדינות רבות תמכו בהקמת מדינת ישראל על בסיס ערכים של שוויון,

שרגא מילשטיין

בימים אלה מלאו 61 שנה לשחרורי ממחנה הריכוז ברגן בלזן 15.4.1945-2.

באווירת ייאוש, רעב ומחלת הטיפוס הופיע השחרור בצורת משורין בריטי ועליו המקול ששידר לנו הודעות בשפה שלא הבנו, ואני אז בן 12. וכך תיאר זאת לאחר מכן בריגדיר-גנרל ה. ל. גלין-יוז, הרופא הראשי של המחנה הבריטי השני, אשר הגיע לברגן-בלזן עם כניסת כוחותיו למחנה:

"לא האמנו למראה עינינו כי אמנם ייתכן דבר כזה. עמדנו נדהמים ונבוכים מחזיון התופת. ערימות של גופות מתים התגוללו במחנה בכל אשר פנינו. ערימה אחת כזאת במחנה הנשים הייתה בגובה רב מאד ובאורך שבעים-שמונים יארד. תמונה זאת עם כל אימתה הייתה חיוורת לעומת המראות שנתגלו בצריפים של המחנה. אנשים חיים שכבו יחד עם המתים... מים לא היו... השלדים החיים אפילו לא אספו כוח לקום וליטול את המזון המועט שהובא להם..."

מי שהוציאו אותנו מן התופת היו חיילי הצבא הבריטי, אשר העבירו אותנו לקסרקטין סמוך של הצבא הגרמני, דאגו לקבור את הגופות בקברי אחים ושרפו את המחנה על כל תכולתו כדי למנוע התפשטות מחלות וכינים.

כאב

רחל רובין מדברת על רגעי השחרור ועל הזיכרון היחיד שנותר לה מאחיותיה

רחל רובין

"רוחליה, תשמרי על עצמך, עוד יהיה לך טוב!" כך לחשה לי אחותי שרה בלילה, כשהיא שוכבת על הרצפה לידי. זה היה באותו לילה שבו כבר זיהיתי את גופתה של דודתי על ערמת הגוויות, ואחרי שאחותי הגדולה, הנדל, שכבה מתה ונפוחה על הרצפה, לא רחוק ממני ומאחותי שרה, שאליה לא יכולנו אפילו להגיע מרוב שהיינו חלשות. איני זוכרת אם אחותי אכן אמרה זאת או שמא זה היה רק חלום - התהייה מלווה אותי עד היום. בבוקר היא כבר לא הייתה בחיים. כאשר החיילים הגרמנים באו כדי לאסוף את כל גופות הנספים במחנה, לא רציתי שהם יקחו את אחותי, אז כיסיתי אותה במעיל כדי שיחשבו שהיא עוד בחיים ולא יגעו בה. החיילים הגרמנים לא ראו שהיא מתה, וכך היא שכבה מתה לידי עוד יום. לא הייתי מסוגלת להיפרד ממנה, עד שהניצולות בסביבתי ביקשו להוריד ממנה את המעיל. כך מצאתי את עצמי בשבוע השחרור, ילדה בת 13 במשקל 26 ק"ג, בודדה, בלי משפחה ובלי אף אדם קרוב, אבודה בין כל גלי העצמות ומראות הזוועה.

כמו שאתם יכולים להבין לא הייתה זאת שמחה של שחרור או הרגשת הקלה, למרות שכל כך חיכיתי לרגע הזה. זה יהיה

חירות ודמוקרטיה.

אחרי אסון שמכה בבני אדם יש שתי תגובות נפוצות - להישבר ולחכות לסיוע או להתעשת ולהתמודד עם הקשיים כדי לחזור לחיים רגילים ונורמטיביים.

מרבית ניצולי השואה, אשר הגיעו לארץ ישראל או התפזרו על פני מדינות העולם, בחרו בדרך השנייה. העוז, התושייה ורצון החיים, אשר דוכאו במשך שנות המלחמה מצאו להם תוך זמן קצר אפיקי פעולה, לימוד ויצירה חדשים בהצלחה מרשימה.

אלה שהגיעו לכאן עשו זאת מתוך רצון להיות שותפים ליצירת מציאות חדשה - יצירת מדינה לעם היהודי, בה נוכל לחיות את חיינו כשוויים ליתר אומות העולם.

בארץ חדשה, במאמץ ובאקלים ובתנאים שלא הכרנו, מצאו רוב ניצולי השואה תחומי עיסוק חדשים, אשר סייעו בידינו לחזור לשגרת החיים - הקמת משפחה, הגאה מן הטבע, בניית בית וחיי יצירה בכל התחומים. כך קם במדינת ישראל בראשית שנותיה ציבור גדול, אשר חי את חיינו בקשיים ובהנאה - שותף מלא לכל אשר הושג ונבנה כאן.

מה שאיפיינו את אזרחי המדינה ומנהיגיה באותם ימים רחוקים הייתה אופטימיות ותקווה, למרות קשיי ההווה שהיו רבים. כיום ישראל היא מדינה חזקה מבחינה צבאית, כלכלית, מדעית

וטכנולוגית, וכמעט כל יום ניתכות עלינו נבואות שחורות דווקא מצד המנהיגות, מתוך מנטליות הפחד של הקורבן.

השואה הייתה אירוע ללא תקדים בהיקפו ובאכזריותו אך היא צמחה על רקע של אנטישמיות והפיכת היהודי לאדם נחות. עלינו להילחם בגזענות שהכשירה את הקרקע לשואה. לכך יש היום שותפים רבים במשפחת העמים הדוגלים בערכים אוניברסליים של חופש ויחס של כבוד לזר ולשונה.

עלינו לזכור כי בתגובה לזוועות של השואה ומלחמת העולם השנייה קמה תרבות פוליטית בין-לאומית חדשה, שבמרכזה זניחת המלחמה כפתרון סיכסוכים בין מדינות, התקרבות והפלת חומות בין עמי אירופה, התנגדות לגזענות, דחיית הלאומנות, הקמת האו"ם ותמיכה רחבה בהקמת מדינת ישראל.

הניצחון האמיתי שלנו הוא, שהאידיאולוגיה הנאצית הפכה לפרק עצוב בהיסטוריה, ומדינת ישראל היא עובדה קיימת, חזקה, ושותפה במשפחת העמים, כמדינה יהודית ודמוקרטית, המחוייבת לחופש האדם ושלטון החוק.

שרגא מילשטיין הוא ניצול מחנות הריכוז בוכנוולד וברגן-בלזן ויו"ר הועד המנהל של "משואה" - המכון ללימודי השואה בתל-יזכור.

השחרור

שקר אם אומר שרגע השחרור נחרט בזיכרוני כרגע של הגאולה המיוחלת או של אור בקצה המנהרה. למעשה, זה היה הרגע בו כבר לא ראיתי שום זיק של תקווה, שהרי לא נשאר לי אף אחד, מלבד השאלה המטרידה למה הגיע לי לחיות ולא להם?

ממחנה ברגן-בלזן לקחו אותי יחד עם כל הילדים והחולים לבית חולים בשוודיה. כבר ביום הראשון בשוודיה שברתי את ידי, כאשר ניסיתי לטפס על כיסא ולהציץ מבעד לחלון בית החולים מתוך סקרנות, ונפילתי ממנו בשל חולשתי. כאשר מצבי הגופני איפשר לי, התחלתי ללמוד בבית-ספר בשוודיה. הייתי יהודייה יחידה בכיתה ולמדתי כתלמידת כיתה הי (הרמה בה נעצרה הלמידה שלי).

לאחר מכן התארחתי אצל נוצריה פרוטסטנטית, שדאגה לי בחום. שלחתי מכתב לאיתור המשפחה, שאולי שרדה במלחמה. בזמן שגרתי אצלה, התברר לי דרך "הצלב האדום" שיש לי דוד בישראל. דודי נסע לירושלים ויצר קשר עם הרב הראשי יעקובסון שבשוודיה כדי שאני אעלה לארץ ישראל.

לאחר שהתגוררתי אצל המשפחה המאמצת, עברתי לפנימייה, שם קיבלתי בפעם הראשונה דואר רשום. המכתב היה מאחי, אך הוא נכתב והתייחס לאחותי הגדולה, שרה. אחי לא תיאר לעצמו שאני, אחותו הקטנה בת הארבע-עשרה, אשר בחיים. לא ידעתי כיצד להסביר לו שזו אני, רחל, וששרה לא שרדה את המלחמה.

אחר-כך התגוררתי בצרפת כחצי שנה, ומשם התכוונתי לעלות לארץ ישראל יחד עם כל בנות הפנימייה באוניה "כ"ט בנובמבר". העלייה הייתה בלתי-ליגלית (עלייה בי, דצמבר 1947). באוניה הכניסו את כל הבנות למרתף. לאחר 3 ימים האנגלים פלשו

לאוניה, תפסו אותנו בלב הים והעבירו אותנו למחנה בקפריסין. הייתי במחנה מסי 70, שם הילדים למדו. כל הלימודים שלי היו פיראטים ולא מסודרים.

שהייתי במחנה קפריסין במשך שלושה חודשים, ועליתי עם עליית הנוער לארץ ישראל. משם הגעתי ל"מקווה ישראל", בית הספר החקלאי. למדתי שם שנתיים ולאחר מכן הקמתי משפחה בארץ ישראל.

אחרי כמה שנים התמזל מזלי ופגשתי בעמותת "עמך" את משפחת פישלר, שהיו גם הם חברים בעמותה. עם הזמן החברות שלנו התהדקה והם עשו בשבילי מעשה בלתי נשכח - הם הקימו בשבילי את המצבה של אחיותי עם הכתובת של בית אבי. הודות לפישלר הצלחתי להשיג משהו מאד חשוב לי - מצבה למשפחתי.

הדבר היחיד שנשאר לזכר משפחתי היא המצבה.

אנו מחכים בציפיה לכל מפגש מיוחד של שורדי ברגן-בלזן, ומקווים שהדור הבא ימשיך את העמותה ויזכור את מה שעברנו.

זיכרון ודיוק

פרופ' שאול לדני

א. הפעם הראשונה שביקרתי בברגן-בלזן ביוזמתי החופשית - אחרי הביקור ההוא, מאונס, בגיל 8, שבמהלכו שהיתי שם כחצי שנה בשנת 1944 - הייתה בסוף שנות ה-70 או בראשית שנות ה-80. רעייתי ואני חזרנו מכנס מדעי בקופנהגן במכונית שכורה במטרה לחזור ארצה משדה התעופה של פרנקפורט, ופתאום התעורר בי הדחף לבקר את שרידי המחנה. באותה עת אתר הזיכרון היה קטן, מבואה קטנה ומשרדים, ללא אותה הרחבה לכיוון קברי האחים, שמאוחר יותר שוכנה בה תצוגה גדולה יותר של סיפור עליית הנאצים לשלטון ותהליך "הפתרון הסופי של יהודי אירופה". על המוזיאון הגדול הסמוך, שנחנך לפני כשלוש שנים, כנראה שטרם חלמו.

במבואה הקטנה הזאת הייתה מוצבת מפת תבליט של מחנה הריכוז. מייד ניגשתי אליה לחפש את הבלוקים מספר 10 ו-11 של "המחנה ההונגרי" בו "ביליתי" מאונס חלק מילדותי. גיליתי אותו מייד - הוא היה מסומן. אך דבר אחד לא התאים לזיכרוני. במפת התבליט שני הבלוקים היוו מיקשה אחת, ללא הפרדה ביניהם. לפי זיכרוני רק מחצית מאחד הבלוקים (הבלוק משמאל לשער הכניסה) - החלק האחורי שלו - הייתה שייכת למחנה ההונגרי, ואילו החלק הקדמי של הבלוק הופרד מהמחנה ההונגרי ע"י גדר תיל בצורת האות הלטינית L. גדר הפרדה זאת לא סומנה במפת התבליט.

אני זוכר את כל ששת החודשים, הרעב, הגשם, הקור, המיסדרים הארוכים, גדרות התיל והגדר החשמלית החיצונית שליזן, מדגלי השמירה, אנשי ה"אס-אס" הצורחים עלינו ובמיוחד זה שסוע-השפה, את מראה האסירים ההולנדים הסמוכים לנו בכותנות הפסים. אני זוכר גם את ה"לטרניה" - בית שימוש השדה הציבורי - ואת הריח העולה ממנו, ואת שיח העגבניות שגדל סמוך לגדר החשמלית אך מעבר לה, שעגבניות התחילו לצמוח עליו. מאז יש לי תאוה בלתי נלאית לעגבניות. מראות אלה שראיתי כילד בן 8 טבועים עמוק בזיכרוני. לכן הייתי בטוח שזיכרוני אינו מטעה אותי גם ביחס למיקום הגדר.

נגשתי אל מנהל אתר ההנצחה ואמרתי לו כי מפת התבליט אינה נכונה. המנהל מאן לקבל זיכרונות של ילד קטן מלפני כ-40 שנה. השתוממותו הייתה גדולה כאשר בדיקת תצלום אוויר בריטי משנת 1944 העלתה כי אכן הצדק עמי.

את הסיפור הזה פרסמתי בספרי "ההליכה לאולימפיאדה" - אוטוביוגרפיה של אלוף העולם בהליכה ל-100 ק"מ ומחזיק בשיא העולם למרחק 50 מייל. התרגום האנגלי של הספר יצא לאור בשנת 2008 בשם *KING OF THE ROAD - from Bergen-Belsen to the Olympic Games*.

הביקורת בעיתון *New York Times* התייחסה בהרחבה לא רק למקורות שבה ניצלתי מהטבח של הספורטאים הישראליים באולימפיאדת מינכן 1972, אלא גם לפרשת זיכרוני של המיקום המוטעה של הגדר במפת התבליט.

ב. בשנת 1995 התקיימו אירועי היובל לשחרור מחנה ברנן-בלזן, ונטלו בהם חלק שני נשיאים בשם הרצוג: חיים הרצוג - נשיא מדינת ישראל, ורומן הרצוג - נשיא גרמניה. באחד הטקסים נאם גם חברי ד"ר שמואל הופרט ז"ל.

שמואל, בן גילי, שהה עם אמו הילדה הופרט כשנתיים בברגן-בלזן, שרד והיה למנהל המחלקה הספרותית של "קול ישראל". הילדה פירסמה את קורותיה בשואה בספר "יד ביד עם טומיי", שתורגם ללשונו רבות, ושמואל אף פירסם מאמר בירחון ספרותי שבו תיאר את פרשת הפלגיאט של הסופר היהודי-גרמני ארנולד צווייג (בן-דודו של סטפן צווייג), שעלה לארץ לפני המלחמה

והתישב בחיפה. הוא עזר בעריכה להילדה לאחר שחזרה לחיפה וכתבה את סיפורה, ירד למזרח-גרמניה ושם פירסם את סיפורה של הילדה תחת שמו... כן, גם דברים כאלה קורים.

אינני זוכר את נאומו של שמואל הופרט, אז ב-1995, אולם במדורו ב"קול ישראל" הוא שידר בשידור ארוך את סיפורו - סיפור אמו. הוריו גרו בחיפה והוא נסע עם אמו לבקר את הוריה בפולין, שם תפסה אותם המלחמה. במהלך המלחמה, בהיותם בגטו, ניסו להימנע מלהישלח למחנות ההשמדה. אמו פנתה באמצעות "הצלב האדום" לבעלה בחיפה, שיעביר לה באמצעות "הצלב האדום" מסמכים המעידים על אזרחותם הפלסטינאית. שמואל תיאר בצורה רגשית נוגעת ללב ובצורה מפורטת ומעניינת כיצד הגיע מכתב "הצלב האדום" עם המסמכים, מבוויל בבולי ארץ ישראל, שחשקה נפשו לקחתם, אך מפקד הגסטאפו המקומי נטל אותם לעצמו. בזכות המסמכים שהעידו כי הם אזרחים פלסטינאים, העבירו את שניהם לברגן-בלזן (שתוכנן במקור להיות מחנה חילופי אוכלוסיה) ולא נשלחו למחנה השמדה.

לאחר שמיעת השידור התקשרתי מייד אל שמואל ואמרתי לו שבסיפורו העצוב והנהדר יש טעות שולית, שרוב האנשים לא יגלו אותה, אך בנסיבות מסויימות היא יכולה להיות חשובה מאוד. לא חששתי להעיר לו; הידידות בינינו עוד התגברה לאחר שהקדיש בתוכניתו כשעה מלאה לסיפרי האוטוביוגרפי. סיפרתי לו כי הסיפור הנחמד הקשור בבולים הפלסטינאים על מעטפת מכתב "הצלב האדום" מצוץ מהאצבע... מכתבי "הצלב האדום" נשלחו כולם, ככלל, ללא ביול... לאחר פטירתו של שמואל, שידר "קול ישראל" כתבה נהדרת זאת בצורתה המקורית בשידור חוזר.

ג. בחוברת הבכורה היפה, המעניינת והמרגשת של המהדורה הישראלית המחודשת של התקופתון "הקול שלנו" ("אונדזער שטימע"), הכתבה הראשונה "שרדתי" היא של יו"ר ארגון שארית הפליטה, אריאל יהלומי. הכתבה מספקת עדות חשובה ומכלי ראשון של אירועי יום שחרור ברנן-בלזן מנקודת ראותו של אסיר-מחנה יהודי משתחרר. הכתבה כתובה היטב, מעניינת ומרגשת, אולם פרט קטן ושולי מעורר בי תהיות.

מוזכר שם שהעמידה במיסדר הייתה בשלוש. הדבר בהחלט ייתכן, כי הרי לא הייתי שם ואילו הכותב חש זאת על גופו. במחנה ההונגרי שבו שהיתי עמדו תמיד בכל המיסדרים בחמישיות. לאנשי ה"אס-אס" היה נוח יותר לסכם את מספר הנוכחים במיסדר ע"י ספירת מספר החמישיות, להכפיל בחמש ולהוסיף את מספר האנשים בעמודה הלא-מלאה, מאשר לבצע הכפולות בשלוש... למיטב ידיעתי זה היה הכלל הנהוג ע"י הגרמנים בכל מקום, בכל מיסדר. אני מניח כי יהלומי, כאשר נזכר בעיני רוחו במיסדר ההוא, הושפע בהסח הדעת מהנהוג של עמידה בשלוש במיסדרים בארץ (ובעוד מקומות נוספים רבים), ובהיות פרט זה שולי, לא הקדיש לו מחשבה נוספת.

ד. בעולם צצים מכחישי שואה ו"היסטוריונים חדשים", שרוצים להתפרסם מהטלת דופי בעובדות היסטוריות. הם קוראים פרסומים, מחסטים בעדויות ומחפשים תיאורים שהם בסתירה לעובדות ידועות ומוצקות. תהיינה סתירות אלה בהקשר לפרטים שוליים ככל שיהיו, מכחישי השואה למיניהם מצביעים עליהם כתיאורים שיקריים, שמשליכים על כל שאר התיאורים של אותו העד, וטוענים שהעדויות כולה, כל הכתוב בה, שיקרית.

לכן שומה על כולנו לדייק גם בפרטים הקטנים והשוליים ביותר. כאשר איננו בטוחים בדבר-מה, יש לסייג את דברינו במילים כמו "בערך", "נדמה לי", וכיו; וכאשר בטוחים בדבר מה שהיה או נעשה בניגוד לנוהל או לשיגרה, יש להדגיש זאת באמירה או בכתיבה של "בניגוד לנוהל של...", וכך נמנע מלספק תחמושת למכחישי שואה.

זאב פישלר

כרצוני לשתף אתכם בחוויה, שהייתה לי כשעבדתי ב"אורטי" בכעתיים.

בשנת 1981 בהיותי מורה מקצועי ומחנך בבית ספר זה, ביקשו ממני ללוות משלחת של תלמידים לסיור מקצועי, שכלל גם יום ביקור במחנה המוות ברגן-בלזן.

ההצעה עוררה בי ובאשתי סערת נפש: מכיוון שמאז עלייתנו לארץ כף רגלנו לא דרכה בגרמניה - הרעיון לשוב למקום ממנו שרדנו אחרי תקופה של תופת, מקום שבו המוות שרר, עורר בנו סימני שאלה רבים - האם להיענות לבקשה או לסרב לה.

לאחר התלבטויות רבות הגענו למסקנה כי עלינו להיענות להצעה בחיוב. למעשה שני שיקולים היו לנסיעה זו. הראשון - המשמעות החינוכית לגבי התלמידים: להגיע לברגן-בלזן עם משלחת נוער מישראל, זה מעשה ערכי וחינוכי, במיוחד משום שחובתנו המצפונית היא לספר ולהסביר לנוער את משמעות המקום ומה שארע שם, וזאת ע"י עדים חיים. זו הזדמנות לגרום לנוער העתיד לזכור ולא לשכוח.

שיקול שני היה לשוב למקום אחרי שלושים ושש שנה ולהתייחד עם אלה שלא זכו להגיע לארץ ונרצחו שם באכזריות רבה.

המפגש הראשון עם גרמניה אחרי שלושים ושש שנה היה

קשה ביותר. כבר בשדה התעופה בפרנקפורט אחזה בנו התרגשות רבה. בכל מקום עלו בנו זיכרונות ואסוציאציות מהעבר. בכל גרמני מבוגר ראינו איש "אס-אס", קלגס צמא-דם המאיים על חיינו. הסדר המופתי עורר חשבתי שהגרמנים עדיין מסתובבים חפויי ראש כשעל מצחם אות-קין. מצד שני הרגשתי גאווה רבה להגיע למקום זה עם נוער ישראלי חופשי וגאה.

מקום ביקורנו הראשון היה במחנה ברגן-בלזן. בעת הנסיעה באוטובוס, הסברתי לתלמידים על המקום והעליתי בפניהם את הימים הנוראים שידענו במחנה. תיארתי את סבלנו וציינתי את מימדי הפשעים של העם הזה, שאנו באים להתארח אצל בניו.

באוטובוס שררו דממה ומתח. כשהתקרבו לכניסה של המחנה, ראינו שלט קטן ועליו המילים "מחנה ריכוז לשעבר ברגן-בלזן". השער החדש היה ממוקם כ-150 מטרים מהשער שאנו הכרנו אז. המקום נראה רגוע ומטופח. הגרמנים הפכוהו למעשה לפארק שנועד לתיירות פנים וחוץ. לא היה בו זכר למבנים - צריפי עץ ירוקים וחומים, מכיוון שהם הועלו באש ע"י הצבא הבריטי מחשש להתפשטות מחלת הטיפוס. בין החלקות המטופחות היו תילי עפר ארוכים - אלה קברי אחים ענקיים, שנותרו עליהם כתובות בגרמנית כמו "כאן נחים 5,000 איש". הכתובות נוסחו ללא ציון ארץ מוצא פרט למספר הקבורים. אז אני ראיתי כמו בעיניי שמהקברים בצבצו עיניים קפואות ונוראות בגודלן, ועכשיו - כאילו זה קרה רק אתמול, והמראות חזרו ונשנו בכל אימתם.

ערכנו במקום אזכרה עם התלמידים, הנחנו זר פרחים עטור

בלתי מסווג

לשכת הרמטכ"ל

לישראל	ההגנה	צבא
הכללי	ראש המטה	לשכת
03-5691120	-	טל'
03-5698296	-	פקס
443697	מ-12	סימנני:
התשע"א	א' באדר	י"ט
2011	בכרואר	23

לכבוד

חברי והנהלת ארגון שארית הפליטה ברגן-בלזן בישראל
רח' יהודה הלוי 143
תל אביב, 652765

שלום רב,

מבקש להודות לכם על מכתבכם, על האיחולים ועל המילים החמות.

קיבלתי לידי את תפקיד הרמטכ"ל ה-20 של צה"ל בתקופה המעמדה לפתוח אתגרים רבים ומשמעותיים. במהלך דרכי למעמד המכובד הזה, שאבתי כוחות גדולים מן הערכים אותם הנחילה לי אמי, שילוב של נחישות ואנושיות שנבע מן החוויות הקשות שעברה במקום הארור ההוא - מחנה הריכוז ברגן-בלזן.

העם היהודי נושא עמו את צלקות השואה לאורך השנים, הן אלו המזכירות לנו כי חיינו כעם בן עמים אינו מובן מאליו, כי מדינת ישראל היא צור מבטחו של כל יהודי, וכי יש לנו צורך בצבא חזק, איכותי ומרתיע, שיוכל להרחיק כל צר ואויב באם יידרש. מתוך הבנה זו, ומתוקף השליחות ההיסטורית שהוטלה בידי, אני מבטיח כי צה"ל ימשיך ויפעל ללא לאות על מנת לשמר את שלומה ואת בטחונה של מדינת ישראל.

שב ומודה לכם על המילים החמות.

בברכה,

בנימין (בני) גנץ, רב-אלוף
ראש המטה הכללי

סרטים בצבעים כחול ולבן ועליהם המילים בעברית "משארת הפליטה של מחנה ברגן-בלזן". רגעים אחדים שררה דומיית מוות סביבנו. הצעירים היו מוכי הלם מכל מה שהתרחש זה עתה. נראה שגם הם נשאו בליבם את כאבנו ואת כאב העם כולו.

התאוששנו מעט, והחלטנו להמשיך בסיור עם מועקה רבה בלב. כאשר שבנו לאוטובוס חשתי הקלה: סוף-סוף קיימתי את הבטחתנו לחברים, שלא עמד בהם הכוח להחזיק מעמד עד הסוף - לזכור ולעולם לא לשכוח. רק אז הגעתי למסקנה, כי היענותי להצטרף למשלחת הייתה מוצדקת.

מאז אני ואשתי מרגישים חובה לעצמנו לתעד, לספר ולהשמיע, כדי שבעתיד לא תוכחש השואה ולמען לא יאפשרו לרצח עם נוסף לקרות.

65 שנה לשחרור ברגן-בלזן

רשמי ביקור

אריאל דור (דור שלישי לניצולי שואה)

נולדתי בשלושה-עשר באפריל 1981, וזה קושר אותי בחבלים עמוקים ונסתרים לברגן-בלזן. בתאריך זה ממש, לפני שלושים ושש שנה, עזבו אחרוני קציני ה"אס-אס" את מחנה ברגן-בלזן. יומיים לאחר מכן, בחמישה-עשר באפריל 1945 שוחרר המחנה, וסבא וסבתא שלי, יוסף ז"ל וטוני דריילינגר, נולדו בפעם השנייה בחייהם. הם היו אז בני 19 בלבד וכבר למודי סבל נוראי ותלאות מלאות ייסורים, ששום בן-אנוש לא יוכל אי-פעם להבינם.

באפריל 2010 עת הגעתי לגיל 29, סבתא לקחה אותי עימה - כמחווה ליום הולדתי - לראות את אותו מקום בו נבט זרע המשפחה שלי. סבא וסבתא נפגשו בברגן-בלזן, קשרו את גורלם זה בזה והחיים הבשילו בתוכם מחדש כשנולד דודי, פנחס. תמיד ידעתי שהם גיבורים, כי הבדידות העמוקה, הפחד, הטרומה, לא העכירו את נשמותיהם, ולא הפכו מקור לצער נצחי. תמיד חשתי כי התקווה, האומץ ויצר ההישרדות שלהם היו חזקים מכל. אך עד שהגעתי לברגן-בלזן לא הבנתי עד כמה עמוקה גבורתם, עד כמה חייהם עצומים והרואיים.

"65 שנה לשחרור מחנה ברגן-בלזן" - כך היה רשום על ההזמנה הרשמית. ההזמנה הייתה באדיבות ממשלת סכסוכיה התחתונה, גרמניה. בלשון לקונית הזמינו אותנו מארחינו הגרמנים, ואני הרהרתי בסיפורם הנורא של סבא וסבתא. סיפורם היה ידוע

את מה שחוויתי. זה היה יותר מסע מאשר נסיעה, זו הייתה צלילה אל בין דפי ההיסטוריה, מסע אל תוך שורשיה העמוקים ביותר של המשפחה, ומסע אל תוך זהותי כבן הדור השלישי לשואה. אני שמח וגאה ששותפתי למסע הייתה סבתא, שהודות לחוזקה האישי, כהה קצת הכאב במסע הטעון הזה. במסע זה חשתי כלפי סבתא רגשי קירבה, הוקרה והערצה, כפי שלא חשתי מעולם; ובאופן מאוד מיוחד, יכולתי גם לחוש כל העת את נוכחותו החזקה והאמיצה של סבא ז"ל.

השתכנו במלון maritim שבהנובר. מול המלון ניצב לו בית העירייה המשוחזר והמרשים, דמוי טירה, שנבנה ב-1912 ונהרס במלחמה. הנובר במבט ראשון נראית אפורה ומשעממת. אפילו השמיים היו עלובים ודהויים. והנה דווקא המשלחת שלנו, משלחת שמורכבת מניצולי המלחמה ההיא עם ילדיהם ונכדיהם, דווקא אנחנו צבענו בחיוניות וססגוניות את העיר. גם זה היה סוג של ניצחון קטן. ללא ספק היינו חבורה מיוחדת. לא עוד משלחת, אלא מעין מועדון מגובש, חם, צוהל לעיתים ותומך מאוד, שהגורל המשותף הועיד את חבריו יחדיו. כולם מכירים את כולם, חומות הגיל נעלמו כלא היו, ניצולי שואה, ילדיהם ונכדיהם, כולנו במסע של להט והתרגשות של אנשים, שהתעוררו באומץ שלא יתואר לחיים חדשים אחרי שהכל התפרק לאפר. עד מהרה גם נוכחתי לדעת כי כל חבר במשלחת הינו בעצם חלק מפאזל גדול, המתקשר באופן ישיר או עקיף למשפחתי שלי, לגורלה, לעברה. למעשה, חשנו כולנו כמו משפחה אחת מאוחדת ומלוכדת.

חשתי שנפלה בחלקי זכות גדולה להיות חבר במשלחת, שחיי כל חברה ארוגים יחדיו. עוד לפני ארוחת הצהריים הראשונה במלון פגשתי את אברהם, ניצול שואה, שמיד שמח לספר לי את אשר עבר עליו בזמן המלחמה. הסתבר לי כי גם הוא כמו סבי היה במאוטהאוזן, וכי שניהם עבדו בעבודות כפייה במפעלי המלחמה הגרמניים.

בבוקר השני להגעתנו, יצאתי לריצה בפארק המשתרע למרגלות בנין העירייה. מולי רצו שלוש בנות צעירות מהמשלחת: נורית, יעל וענבר, דור שלישי, נכדותיהן של וילק ורוניה. בין סבא שלהן לסבא שלי הייתה קירבה עמוקה כמו קירבה של אחים, ובזמן השואה, סבא חלק עם וילק אותה פיסת לחם אחרונה. סבא ווילק דאגו אחד לשני בעולם שכולו סיוט, ניצלים אך בנס, הודות לתושיה, אינטואיציה, אומץ ומזל.

לאחר העלייה לארץ ישראל חלקו שתי המשפחות, המסורות זו לזו, דירת חדר ברמת גן. והנה אנו רצים כעת יחדיו, הנכדים, ריצה ספורטיבית קלה על אדמת גרמניה, סמוך למחנה הנורא. זהו מחזה סוריאליסטי ומרגש, המבטא עוד ניצחון קטן.

עלי לציין כי לנסיעתי המרגשת הזו הצטרפו גם דודי פיני ובת דודתי שרון. פיני נולד במחנה העקורים כשנה לאחר השחרור, וגם עברו אין זו נסיעה ראשונה לברגן-בלזן. הנינוחות של פיני, הידענות שלו ואורך-הרוח שלו הישרו גם עלי אווירה נעימה. ככלל, ככל שנקפו הימים והיכרותי עם חברי המשלחת העמיקה, יכולתי לחוש יותר ויותר ביצר החיים העז שלהם, בניסיון ובחוכמת החיים הרבה שמאפיינת אותם (ואת סבתא זה ממש מאפיין), בחזרות

שלושה דורות: טוני, פיני ושרון דריילינגר, אריאל דור

לי עובדה אחרי עובדה. ידעתי שברגן-בלזן היה הפרק האחרון בסיפורם הטראגי, פרק האיחוד, כפי שאני קורא לו. שתי נשמות תועות שנפגשו בסביבה מפלצתית, מעוותת, שתי נשמות שהגשימו יחדיו חיי אהבה ושפיות, ומשפחתיות נורמטיבית ונהדרת.

אני מוכרח להתוודות שהתרגשתי מאוד טרם הנסיעה. הרהרתי בה רבות. כאילו חששתי לגעת ממש בכאב הבלתי נדלה, בסבל שאין עליו ניחומים. חקרתי את סבתא אודות המחנה. לסבתא הייתה זו הנסיעה החמישית, וביקשתי באמצעותה להבין ולו במקצת למה עלי לצפות. במבט לאחור אני יודע, שהמילים והתיאורים וההסברים לא היה בהם די כדי לתאר או להמחיש

הנאצים היו אנשים רגילים

ציפי קיכלר

הנאצים היו אנשים רגילים.
באמת???

האם ייתכן שאנשים רגילים מסוגלים להגיע לדרגת רוע ואכזריות כה נוראה?

כן. עובדה.

בבית "להיות" בחולון, אותו אני מנהלת כבר 12 שנים, אני מנסה יום יום לנתח את המיתוס: הנאצים היו חיות.

מי שאומר כך מעליב את החיות ונותן קרדיט לנאצים.

נכון שלניצולי השואה, שהיו שם, בתופת היא - קשה מאד לקבל דעה זו. אני מבינה אותם ולעולם לא אשפוט אותם. אבל אנו, בימינו, חייבים לנסות לחשוב כך, גם אם זה קשה.

הנאצים היו אנשים רגילים שהשנאה השתלטה עליהם!!!!!!!

מפחיד, מפחיד נורא!!!!

כי זה יכול לקרות גם לנו. כן, גם לנו.

כל בני האדם נולדו שווים ולכולנו אותם רגשות ואותם יצרים. ואם לא נשתלט על השנאה - תתרחש שוב שואה, חס וחלילה, לנו או לכל עם אחר, וגם אנחנו יכולים.

בית "להיות" בחולון הינו מרכז חינוכי עירוני לטיפול תודעת השואה ולקחיה. הוא נחנך לפני 12 שנים בעידודו של ראש העיר מוטי ששון, ומשתייך למינהל החינוך בעיריית חולון.

יום יום, במשך כל השנה, מגיעים לבית הקטן והצנוע ילדים, צעירים, בני נוער, חיילים ומחנכים לשמוע עדויות ממקור ראשון ובעיקר לדון בדילמות ובלקחים.

בבית "להיות" חברים כ-2500 ניצולי השואה תושבי חולון שרובם לוקחים חלק פעיל בו. היו גם שישה חסידי אומות העולם שכבר נפטרו. זהו בית שמח ומלא חיבוק והצדעה לכוח ההשרדות ולשיקום החיים והקמת משפחה. הבית ייחודי ומיוחד בחזונו ובפעילותו החינוכית העניפה, שזכה בפרס יד-ושם ובפרס משרד החינוך, ולאחרונה זכיתי אני בפרס על מפעל חיים מטעם עיריית חולון.

גולת הכותרת היא יוזמה חינוכית שלי להנצחת הילדים היהודים שנרצחו בשואה: בקרוב תוקם בחולון אנדרטה שתעוצב ממיליון וחמש מאות אלף גולות שנאספו מכל ילדי ישראל, בחסות משרד החינוך. כל גולה, שנתרמה על ידי הילדים בארץ מסמלת ילד יהודי אחד שנרצח בשואה.

אין ספק שהעובדה שנולדתי במחנה העקורים כרגן-בלזן להורים ניצולי שואה הביאה אותי לפעילות חינוכית מקודשת זו.

כולכם מוזמנים לבקר בבית "להיות" ולחוות את האור והאהבה שבו, כי מיוחד הוא.

החיים שניחנו בה. לעתים נחה אפילו איזו אווירה הומוריסטית קלילה שקשה להסבירה, וכל זאת בזמן שריחף מעלינו ענן האפר מאיסלנד, שאיים לדחות את שובנו ארצה, וכשכמעט כולנו לקינו בוורוס בקיבה. יש לציין כי מארחנו דאגו לכל מחסור ונענו לכל בקשה.

באחד הימים התלווה אלינו - אל סבתא, פיני, שרון ואנוכי - צוות צילום מארה"ב, אשר הפיק סרט בשם "Memory after Belsen" שעוסק בזיכרון השואה העובר בין הדורות. ביקרנו בבית-החולים ע"ש גלין-יזו אשר במחנה העקורים, שם נולד פיני, כשהמצלמות מלוות אותנו. שרון ואני החלטנו להעמיק ולרדת רובד אחד עמוק יותר בזיכרונותיה של סבתא, והרעפנו עליה שאלות מפורטות על אהבה ואינטימיות וזוגיות בעולם שנחרב. "איך גיליתם את האהבה? איך נראתה החתונה? האם תכננתם את ההמשכיות? מה המשמעות של היותך אישה הרה בתחתיות העולם? כיצד סבא הגיב להריון? כיצד שאבתם אומץ לטפל בתינוק, בהיותכם רק בני 19, בודדים ואבודים לנפשותיכם?" ועוד שאלות אינטימיות, היוודות לפרטי הפרטים הקטנים ביותר. וכך, עת אנו צועדים בין הריסות בית-החולים הישן, אשר כיום משמש מגרש אימונים עבור נאט"ו, סבתא, כשהיא כה צלולה, כה חכמה, כה חמה ומבינה, כשהיא מפליאה לזכור כל פרט ופרט, סיפרה לנו כל אשר ביקשנו לדעת.

לפני מספר שנים ביקרתי בפולין במסגרת הצבא. ביקרתי במחנות ההשמדה, חזיתי בערמות הנעליים, ראיתי את המשרפות, ושמעתי אינספור סיפורים מפי ניצולי מחנות. אך עדיין לא יכולתי לתפוס ולהבין את המחשך הנורא הזה. כרגן-בלזן לא נימנה עם מחנות ההשמדה אך דווקא שם, הרגשתי שהמשהו הבלתי נתפס הזה נפרץ קמעה. שם, עם הסיפור המשפחתי, כשסבתא לצידי, מחזקת אותי, חשתי שאני אולי יכול לתת לעצמי להבין ולו במקצת, מה באמת היה. את התחושה הזאת קיבלתי בביקורי במוזיאון החדש והמרשים שנחנך בברגן-בלזן ב-2007.

תחילה עלינו עם סבתא לקומה השנייה של המוזיאון, שם נמצא החלק העוסק במחנה העקורים החל משנת 1945. צפיתי בעדויותיהם המצולמות של סבא וסבתא בגרמנית. הנה פניהם שאני מכיר כה טוב, שליוו אותי כל חיי, פנים שאני כה אוהב, הנה הם ניבטים מבعد למרקע הווידאו במוזיאון. אני מבקש ללטף את הפנים האהובים האלה, שמצויים על אלפי המבקרים הפוקדים את המוזיאון מדי יום ביומו, לזכור ולא לשכוח.

קומת הקרקע מספרת את סיפור המחנה בתקופות שונות. בכל תמונה ותמונה אני מצליח לרגעים מספר לדמות בנפשי את סבא וסבתא, כשהם חווים על בשרם את הקור המקפיא, הרעב והחולי, ואני חש כאילו, לראשונה, גם אני קצת שם. איתם. לידם. אני חש איך מכות בי ההכרה והמשמעות של להיות חסר כל, חסר זהות, חסר משפחה, חסר בית, עקור ללא מדינה. אני חש שאני חוזר לעומק האמיתי של דבריה של סבתי - "היינו אבק אדם", "כלום לא היה לנו", "לא היה לנו בית ולא משפחה", "לא היה לאן ללכת" - ואני יכול לחוש זאת כמעט בעצמי. אני חושב שזה היה רגע השיא שלי במסע, כשתחושותיי העמיקו והתמזגו לרגע עם כאבם הנורא של סבתי וסבי. אבל כשאני מביט בפניה החכמים, הטובים והאהובים כל כך של סבתי, וכשאני נזכר בסבי המיוחד, אני יודע שהודות להם גם מדי יום מפציע שחר חדש.

עץ משפחתי

חברי ארגון שארית הפליטה כרגן-בלזן בישראל מוזמנים לקבל כשי לחג הפסח דיסק של תוכנת שורשים לבניית עץ משפחה. לאחר שבניתם עץ משפחה, תוכלו לשמור אותו במחשב, או לשתף אותו עם קרובי משפחה באמצעות אתר משפחתי באינטרנט. "בית התפוצות" יקבל אוטומטית עותק של עץ המשפחה שלכם, ויכלול אותו במאגר העולמי של יהודי העולם. "בית התפוצות" מגדיר את התוכנה כ"טובה בעולם" וכמומלצת לעבודות שורשים.

הדיסק יישלח אליכם חינם, תרומת יוכי ריץ-אולבסקי ואחיה אריה אולבסקי, לזכר הוריהם רחלה זלמנוביץ' ורפאל אולבסקי, זיכרם לברכה. יש לפנות בהקדם אל: ariolew@gmail.com

המדור לחיפוש קרובים

הרחובות פרישמן והירקון, ממול למלון דן תל אביב.

בשנת 1951 לאחר שנתיים בישראל, כשרומה הייתה בת 4, עזבה משפחת ציטרין את הארץ והשתקעה במונטריאול בקנדה, כשהיא נוטלת מעתה ולעולם בחזרה את הזהויות הנוצריות הקודמות שלהם. רומה מניחה, שהוריה עשו כך כדי להגן עליה ועל עצמם מפני אנטישמיות והגורל הצפוי ליהודים כפי שראו בשואה. רומה הייתה בת יחידה.

הוריה לא הראו כל סימני יהדות, אך רומה מזכרה כי אביה היה מכין בימי ראשון ארוחת בוקר מחביתית, מה שנקרא ביידיש "מצה-בריי". למרות שהוריה רשמו אותה לבית-ספר פרוטסטנטי, רומה מעולם לא החשיבה עצמה נוצרייה פעילה.

כשהמימצאים המרעישים האלה בידיה, פנתה רומה לחפש אחר משפחתה האמיתית.

על אחד מסביה ידעה ששמו יוזף קאראס. למעשה, שמו האמיתי היה ברנארד קלוגר, ועץ המשפחה שלו מגיע עד למאה ה-12.

מתברר שאמא שלה לא סגרה היטב את כל הקצוות... במסגרת חיפושיה רומה הציגה באינטרנט תמונה שלה ושל הוריה על סיפון אונייה. מיד נחתו עליה המון תגובות שזיהו בוודאות את האונייה כספינה ישראלית בשם "קדמה", שהייתה בעצם הספינה הראשונה בדגל ישראלי...

רומה הגיבה תחילה ברוגז על הגילויים האלה ועל השקר שבו חייתה כל השנים, ואחר כך חשה צער על מעט הידע שיש לה על חייהם האמיתיים של הוריה. ככל שחקרה, בעיקר אודות קורותיהם בשואה, כך חשה יותר אמפטיה כלפיהם.

במסגרת חיפושיה אחר קרוביה, היא ניסתה למצוא את יוסף בארג, דוד שלה באמצעות נישואין, שהיה נשוי לאחותו של אביה. למיטב ידיעתה, הוא נמצא בישראל.

היא פנתה אלי ואל אחותי יוכי ריץ-אולבסקי באימייל והציגה את מעט המידע שהיה לה. הצלחנו להשיג עבורה מספר מסמכים אודותיו ממחנה הריכוז ברגן-בלזן בברמניה, לאמת את פרטי קבורתו בבית העלמין בחולון, וחיפשונו אחר מי שהביא אותו לקבורה. מאחר שלא הצלחנו, סיפרתי על כך אצל משה טימור מייקול ישראלי בתוכנית ביום שישי 17 בדצמבר 2010 לקראת שתיים בלילה.

הרבה אנשים שמעו את השידור הזה. כבר למחרת בשבת בצהריים קיבלנו אימייל ובו תגובה של מאזינה ישראלית שחיה בקנדה, ואשר ביקשה שלא להיחשף. היא הציגה איזה קשר לאדם שיתכן שהוא קרוב משפחה של הדוד.

צלצלנו אל האיש, והפתענו אותו בידיעה שיש לו בת דוד בארה"ב עם סיפור חיים הזוי לחלוטין. קישרנו ביניהם, ומאז המידע זורם מישראל לארה"ב ובחזרה, ללא הרף.

כך הבאנו לאיחוד משפחות ותיקנו עוול לאחר יותר משישים שנה. בקיצור, הבאנו גאולה לעולם...

אריה אולבסקי

רומה באראן חגגה 60 פעם את חג המולד לפני שמצאה כי היא בכלל יהודיה...

באוגוסט 2008 רומה באראן, ניו-יורקית בת 61, עוייד בתחום הפלילי העוסקת גם בהפקות מוסיקליות, קיבלה אימייל ממומחה לחקר שורשי משפחה בירושלים, שחיפש יורשים לנכסים מסויימים, ושביקש ממנה התייחסות

לעבר היהודי שלה, עבר שהיא לא ידעה עליו עד לאותו רגע. האימייל הזה היה עמוס בעובדות מוזרות שכולן קשורות לשואה, לשם שונה של אביה, ולדמויות שאף פעם לא שמעה עליהן.

רומה הניחה שמישהו טעה ובילבל בין שתי משפחות שאין ביניהן כל קשר, אולם האימייל הזה היכה אותה בספקות מובנים. כילדה נאמר לה שאין לה משפחה מורחבת, ובודאי שלא נאמר לה דבר על יהדותה. אביה סיפר לה שבני משפחתם מתו בזמן מלחמת העולם השנייה, כאזרחים פולנים לא-יהודים שמתו בגטו וארשה.

כשהמסמכים האלה בידיה, טסה רומה מניו-יורק אל זיגמונט, דודה אחי-אמא במונטריאול, אשר הכחיש תחילה את העובדות. הוא נשבר לבסוף וסיפר לה כי אביה הוא למעשה יהודי. רומה ההמומה אמרה לו: "אבל אמא שלי איננה יהודיה, נכון?" הדוד שתק שתיקה ארוכה, ולבסוף אמר: "כן, גם היא יהודיה".

באותו רגע, מספרת רומה, כאילו משהו התפוצץ בתוכי. ידעתי בוודאות שאני יהודיה במאה אחוז, והכל קרה תוך שנייה אחת.

רומה שהופתעה מעובדת היותה יהודיה, הופתעה יותר מהמאמצים שהוריה עשו כדי להסתיר את יהדותם. "אמי בדקה בקפדנות את כל התמונות שלנו והוציאה כל דבר שהיה לו קשר עם קרובי משפחתי האמיתית, או כל דבר שהיה קשור ליהדות או לישראל".

למעשה, רומה נולדה בפולין בשנת 1947 ועזבה את פולין עם הוריה. הם נדדו באירופה בשמות שונים, ואף הגיעו לישראל בשםם היהודי - ציטרין - בניסיון להשתקע כאן בשנת 1949 עם רומה בת השנתיים. בישראל הם התגוררו בשני מקומות: אחד מהם היה מעין צריף על גג בניין ברחוב יצחק אבינרי ביפו שהיה שייך לכנסייה הקופטית, ממול לכנסיית סנט-אנטוני - השני היה בניין ברחוב הירקון, לא הרחק מהשגרירות האמריקנית, בצומת

טיול מורשת לחברי ארגון ברגן-בלזן בישראל

משה חרמץ

השרידים העולים בספינות מעפילים לארץ ישראל. לאחר מכן המעפילים שותפים כלוחמים במלחמת השחרור, ולבסוף הם נושאים על גבם את מנורת שער טיטוס בחזרה מרומא לירושלים.

מכיוון שעבודת היציקה הסתיימה בשנת 1969, שנתיים לאחר שחרור העיר, האמן נתן גם ביטוי לסיפור שחרור ירושלים - צנחנים, ליד הכותל עם שחרורו, עומדים ובוכים.

מאנדרטה זו נסענו לאתר הקרב, שסימל יותר מכל את איחודה ושחרורה של ירושלים במלחמת ששת הימים - קרב גבעת התחמושת.

קרב זה נחקק בתודעה של החברה הישראלית כקרב שמסמל את המסירות וההקרבה של הצנחנים. בקרב זה נהרגו 24 לוחמים, ו-15 מהלוחמים קיבלו צל"שים.

הלוחם האחרון שנהרג בגבעה הוא בחור בשם עופר פניגר, חבר קיבוץ גבעת-חיים איחוד. ארבע שנים לפני מותו הוא כתב מכתב לאשתו יעל, ובו הוא ציין שסיפרו של קצטיניק "בית הבובות" וכן תמונות שראה בקיבוץ לוחמי הגטאות נתנו לו את הכוחות ואת ההשראה להתנדב לצנחנים, ולעשות הכל כדי שלעולם לא יחזרו ימים נוראים אלו, "רק אם נהיה כולנו יהודים חזקים וגאים". עופר, בן הקיבוץ שנולד בשנת 1942, בזמן השואה, כל כך הושפע מהשואה, והיא זו שעיצבה את אישיותו ואת תודעתו...

שני אתרים אלו, אנדרטת מגילת האש וגבעת התחמושת, כמו משלימים אחד את השני, וכל זאת יצר השלמה מופלאה ומרגשת לאנשים, שסיפורם האישי גלום באתרים אלו.

אוסף נקודה קצת אישית. כמה שבועות לפני הטיול ביקשה ממני יוכי ריץ-אולבסקי להגיע למפגש של הארגון ולהציג את תוכנית הטיול. יוכי גם עמדה על כך, שאפנה לאנשים באולם ואשאל אם במקרה מישהו מהקהל מכיר את אבי, ניצול ברגן-בלזן, שהגיע למחנה זה בצעדת המוות מאושוויץ. אבי נפטר כשאני הייתי ילד, וכמו רבים מבני דורו לא סיפר ולא דיבר, ועל כן ידיעותי על אשר עבר בתקופת השואה מאד מצומצמות. ואכן, לתדהמתי ולהפתעתי הרבה, אחת המשתתפות בערב ההוא העידה, שלא רק שהכירה אותו בברגן-בלזן אלא שברשותה תמונה נדירה, שצולמה במחנה לאחר השחרור. תמונה זו היא התמונה המוקדמת ביותר שיש לי מאבי, זמן קצר לאחר השחרור ועוד לפני עלייתו לארץ. אין מילים בפי להביע את שמחתי, ותודתי לחברה ששלחה אלי את התמונה, וליוכי - שאילולי לחצה עלי להיחשף לפני כל האנשים, לא היו נסגרים כל אותם מעגלים מרגשים. ועל כך אני אסיר תודה.

מעטים הם האתרים בארץ, שיש בכוחם להעביר כל כך הרבה אידיאולוגיה, כל כך הרבה סימליות, כמו אותה יצירת אמנות מופלאה ואפילו קצת עלומה כמו אנדרטת מגילת האש.

אנדרטת האש לזכר השואה בהרי ירושלים

אנדרטה זו היא פסל הברונזה הגדול ביותר בארץ, 16 טון, יציקת ענק שמתארת את סיפורו של העם היהודי בדורות האחרונים - משואה לתקומה. לבקר באתר זה עם כל קבוצה זו חוויה, אך לבקר באתר זה עם אנשים שסיפור חייהם מקופל באנדרטה זו, שעברו את מוראות השואה וזכו ועלו לארץ בדור התקומה - זו חוויה לעילא ולעילא. כך היה בטיול שאורגן על ידי ארגון שארית הפליטה ברגן-בלזן בישראל לאנשים, שחלקם ניצולי שואה שעלו לארץ והיו שותפים להקמת המדינה.

למרב המזל הפלא אנדרטה מדהימה זו, השוכנת בלב הרי ירושלים ליד הישוב כסלון, אינה ידועה. את ההשראה למיקומה של האנדרטה שאב האמן נתן רפפורט מסיפור עקדת יצחק, שבה הקב"ה מצווה את אברהם לקחת את בנו יחידו ולעקוד אותו "על אחד ההרים אשר אומר אליך".

ככון שהמסורת מצביעה על הר המוריה שבירושלים ואילו אנו נמצאים בהרי ירושלים, אולם עיקר הקשר לסיפור עקדת יצחק הוא בצד הרעיוני. גם כאן מתואר סיפור של עקדה, העקדה של העם היהודי במאה ה-20 - השואה.

האנדרטה בצורתה הכללית יוצרת את הספרה 8, ביטוי לאין-סוף, ולמשהו שהוא מעל הטבע, מטפיזי, ניסיון להמחיש בדרך אמנותית ופולסטית שגם סיפור השואה והתקומה הינו סיפור על-טבעי...

האנדרטה יוצרת שני גווילים, שני חללים, הפתוחים לשמיים, ביטוי לאותם אנשים בגטו, שחומות מפרידות בינם לבין העולם החופשי, ורק השמיים הכחולים מעל ראשם נתנו להם את התקווה, שאולי יום יבוא וסיוט הגטו יסתיים. בתוך אחד החללים, חקוקים פסוקים מנבואת יחזקאל - חזון העצמות היבשות.

האנדרטה גם נוגעת בסיפורו של המחנך האגדי יאנוש קורצ'אק, שבחר ללכת עם חניכיו-ילדיו למחנה ההשמדה, ולא להציל את חייו. כמו-כן האנדרטה מתארת את האקציה, את מרד גטו ורשה, את המחנות אך גם את הניצולים,

יער בלזן

פרופי שאול לדני מצא את האיור של יער בלזן בשוק הפשפשים ביפו, והוא מבקש לדעת אם מישהו יודע מי צייר אותו, מתי, לאיזו מטרה, והאם האיור הודפס במסגרת פרסום כלשהו. מי שיש בידו מידע, נא לפנות לאריה אולבסקי ת"ד 8199 ת"א 61081.

החל משנת 1954 ניהל הארגון התכתבות עם הקרן-הקיימת-לישראל בדבר נטיעת יער בלזן.

ביום 20.1.1955 הודיעה הלשכה המרכזית של הקק"ל לארגון, כי היא תיטע עשרים אלף עצים ביער הקדושים על שם קדושי ברגן-בלזן, ואלה ימומנו מהכספים שנאספו בזמנו למטרה זו במחנה העקורים ברגן-בלזן בתאריך 1.6.1947.

היער ניטע באשתאול כסמוך לירושלים, והטקס נערך במעמד מכובד. החל משנת תשי"ט ניטעו ביער עצים ע"י הארגון לזכר אישים משארית הפליטה וכן על שמות יידי הארגון בעולם.

בכניסה ליער מקדמת את המבקרים אבן טבעית עם הכיתוב "יער בלזן".

בריגדיר-גנרל גלין-יוז נוטע עץ ביער בלזן

